

DOROTA KACZORKIEWICZ

**WŁAŚCIWOŚĆ SĄDÓW WOJSKOWYCH
W ŚWIETLE PRZEPISU ART. 647 K.P.K. I INNYCH,
ZNOWELIZOWANYCH USTAWĄ Z DNIA 5 GRUDNIA 2008 r.
O ZMIANIE USTAWY — KODEKS POSTĘPOWANIA
KARNEGO ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW
(DzU Z DNIA 31 GRUDNIA 2008 r.)**

Podsądność będąca fundamentalną przesłanką procesu karnego, rozumiana jako podleganie spraw karnych polskim sądom, obejmuje trzy składniki, to jest jurysdykcję krajową sądów polskich, podsądność sądom karnym powszechnym i podsądność sądom wojskowym. Zakres spraw karnych podlegających sądom wojskowym, to jest podsądność sądom wojskowym, uwarunkowana jest względami podmiotowo-przedmiotowymi lub przedmiotowymi określonymi w Kodeksie postępowania karnego i stanowi istotne ograniczenie podsądności sądom karnym powszechnym¹. Zgodnie z art. 177 Konstytucji, sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach z wyjątkiem tych, które ustawowo zastrzeżono do właściwości innych sądów, m.in. sądów wojskowych na podstawie Kodeksu postępowania karnego².

Orzecznictwu sądów wojskowych podlegają sprawy żołnierzy w czynnej służbie wojskowej o określone przestępstwa i tak samo sprawy pracowników wojska, a ponadto sprawy żołnierzy sił zbrojnych państw obcych przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz członków ich personelu cywilnego o przestępstwa popełnione w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, chyba że umowa międzynarodowa stanowi inaczej (art. 647 § 1 k.p.k.). Właściwości sądów wojskowych na tej podstawie poddane zostały, poza sprawami o przestępstwa określone w rozdziałach XXXIX–XLIV Kodeksu karnego, sprawy o przestępstwa popełnione przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej podczas lub w związku z pełnieniem

¹ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2005, s. 122.

² D. Kala, *Tryby szczególne w kodeksie postępowania karnego w świetle poglądów prezentowanych w doktrynie i judykaturze*, Toruń 2005, s. 152.

obowiązków służbowych lub popełnione w obrębie obiektu wojskowego lub wyznaczonego miejsca przebywania, jak również popełnione na szkodę wojska, a także popełnione z naruszeniem obowiązku wynikającego ze służby wojskowej³. M.in. są to przestępstwa popełnione przeciwko organom wojskowym i innym żołnierzom, przy których przyjmuje się, że chodzi tylko o czyny godzące bezpośrednio w działalność organu wojskowego, bowiem wymierzenie działań przestępnych skierowane jest w organ wojskowy, a atak na ten organ ma być głównym celem popełnienia przestępstwa⁴.

Status żołnierza w czynnej służbie wojskowej zdefiniowany został w art. 3 ust. 1 i art. 124 ust. 1 ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych⁵ oraz w art. 59 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej⁶. Żołnierzami w czynnej służbie wojskowej są osoby, które pełnią służbę wojskową zawodową jako służbę stałą i terminową, pełnią służbę w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych (służba kandydacka), pełnią służbę w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny oraz te osoby, które odbywają zasadniczą służbę wojskową, nadterminową zasadniczą służbę wojskową, przeszkolenie wojskowe, ćwiczenia wojskowe, okresową służbę wojskową⁷.

Pracownikami wojska są zaś osoby cywilne zatrudnione w jednostce organizacyjnej resortu obrony narodowej⁸.

Zmiana art. 647 k.p.k. obowiązująca od 1 stycznia 2009 r. w zakresie poddania jurysdykcji sądów wojskowych spraw o przestępstwa popełnione za granicą miała na celu dostosowanie przepisów do sytuacji faktycznej związanej z coraz częstszym uczestniczeniem żołnierzy w czynnej służbie wojskowej jak i pracowników wojska w misjach wojskowych zagranicznych. Właściwość sądów wojskowych poszerzona została o sprawy żołnierzy i pracowników wojska popełniających przestępstwa za granicą, podczas użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa⁹. Interpretacja przepisów przed i po ich zmianie przy użyciu

³ S. Steinborn, *W sprawie optymalnego zakresu jurysdykcji sądów wojskowych*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 7–8, s. 58.

⁴ Ibidem.

⁵ Ustawa z dnia 11 września 2003 r., t.j. DzU z 2008 r. nr 141, poz. 892, ze zm.

⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r., t.j. DzU z 2004 r. nr 241, poz. 2416, ze zm.

⁷ W. Marcinkowski, *Zmiany w zakresie właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych względem żołnierzy oraz pracowników cywilnych wojska*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2009, nr 1, s. 18.

⁸ R. Połec, *Właściwość sądów wojskowych. Wczoraj — dziś — jutro (w:) Kryminalistyka i inne nauki pomocowe w postępowaniu karnym*, pod red. J. Kasprzaka i B. Młodziejowskiego, Olsztyn 2009, s. 395.

⁹ Uzasadnienie rządowego projektu zmian ustawy — Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk 1183 z dnia 20 października 2008 r.

wykładni językowej, prowadzi do wniosku, że z ogólnych przepisów Kodeksu karnego (art. 111 k.k.), jak również z art. 7 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa¹⁰, wynika podleganie jurysdykcji polskich sądów wojskowych żołnierzy w sprawach przestępstw popełnionych poza granicami Polski, które wymienione są w art. 647 § 1 pkt 1 lit. a–c k.p.k., zaś po zmianie niezależnie od tego jurysdykcji tej podlegają sprawy o przestępstwa popełnione za granicą w warunkach określonych ustawą z dnia 17 grudnia 1998 r.¹¹

Zmianie art. 647 k.p.k., która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2009 r., przypisuje się istotne znaczenie wskazując, że doprowadziła ona do znaczącego ograniczenia kręgu osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych i spowodowała wyeksponowanie zasady, że w sprawach karnych orzekają sądy powszechne¹². Przez długi czas ustawodawca nie decydował się na ten krok pozostawiając regulację określającą jurysdykcję sądów wojskowych w ustawie — Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego. Zgodnie z art. 12 pkt 1 tej ustawy orzecznictwu sądów wojskowych podlegały sprawy żołnierzy w czynnej służbie wojskowej o przestępstwa popełnione w czasie pełnienia tej służby, a także sprawy pracowników wojska o przestępstwa określone w art. 356–363 Kodeksu karnego w związku z art. 317 § 2 tego kodeksu oraz sprawy żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz członków ich personelu cywilnego, o przestępstwa popełnione w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej.

Tak samo jak w ustawie — Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, również w obecnie obowiązującym art. 647 § 3 k.p.k. istnieje możliwość przekazania sprawy sądowi powszechnemu w określonych przypadkach i pod warunkami wskazanymi w tym przepisie w sytuacji zwolnienia ze służby wojskowej lub ustania zatrudnienia pracownika w wojsku¹³.

W związku ze zmianą art. 647 k.p.k. zwraca się uwagę na dyskusję toczącą się od lat w środowisku prawniczym dotyczącą sensu istnienia odrębnego sądownictwa wojskowego, m.in. w związku z faktycznym

¹⁰ DzU z 1998 r. nr 162, poz. 1117 ze zm.

¹¹ Analizy wskazanych przepisów dokonał W. Marcinkowski, *Zmiany w zakresie właściwości sądów wojskowych...*, s. 19–21.

¹² A. Pikulik, *Zakres właściwości sądów wojskowych. Uwagi le lege lata i de lege ferenda*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2008, nr 2. s. 3, oraz R. Poleć, *Właściwość sądów wojskowych ...*, s. 397.

¹³ A. Pikulik, *Zakres właściwości sądów wojskowych...*, s. 3.

spadkiem liczby spraw toczących się przed tymi sądami, spowodowanym zmianami w funkcjonowaniu wojska¹⁴.

Orzecznictwu sądów wojskowych podlegają także sprawy o współdziałanie w popełnieniu przestępstw określonych w rozdziałach XXXIX–XLIV Kodeksu karnego, sprawy o niektóre przestępstwa (art. 239, 291–293 i art. 294 w odniesieniu do art. 291 § 1 k.k.), jeżeli czyn pozostaje w związku z przestępstwem przewidzianym w rozdziałach XXXIX–XLIV Kodeksu karnego oraz o inne przestępstwa, o ile przepisy szczególne tak stanowią (art. 648 k.p.k.). Przepis art. 648 pkt 2 k.p.k. zadawała się jakimkolwiek związkiem pomiędzy wskazanymi czynami, w tym takim, który ma charakter pośredni, przez co może obejmować zdarzenia odległe od siebie w czasie lub w miejscu¹⁵.

Gdy przestępstwo popełnił żołnierz w okresie przed zwolnieniem go z czynnej służby wojskowej to jego sprawa nie przestaje podlegać orzecznictwu sądów wojskowych (art. 647 § 2 k.p.k.). To samo odnosi się do ustania zatrudnienia pracownika w wojsku.

Spornym zagadnieniem jest podsiadłość wojskowym sądom karnym żołnierzy zawodowych w stanie nieczynnym. S.M. Przyjemski wskazywał na wątpliwości, wymagające rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy, a dotyczące kwestii czy żołnierz zawodowy w stanie nieczynnym może stać się obiektem ścigania i sądenia przez wojskowe organy ochrony prawnej¹⁶. W. Marcinkowski reprezentował pogląd, iż żołnierz taki podlega orzecznictwu sądów wojskowych, jeśli posiada status żołnierza służby czynnej w służbie stałej¹⁷.

O przeniesieniu żołnierzy zawodowych w służbie stałej w stan nieczynny stanowiły przepisy ustawy z dnia 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych¹⁸. Zarówno art. 21 tej ustawy, który wymieniał podstawy przeniesienia żołnierza w stan nieczynny, jak również przepisy art. 22, 23 i 24 ustawy, które normowały skutki takiego przeniesienia, posługiwały się stwierdzeniem — żołnierz zawodowy w stanie nieczynnym czy też żołnierz zawodowy przeniesiony w stan nieczynny. Ustawa ta uznawała zatem, że przeniesienie żołnierza zawodowego w stan nieczynny, nie zmieniała jego statusu — pozostawał on nadal żołnierzem

¹⁴ R. Połec, *Właściwość sądów wojskowych...*, s. 397–399.

¹⁵ H. Kmicciak, *Nowe granice właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych*, cz. II, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1998, nr 1–2, s. 15.

¹⁶ S.M. Przyjemski, *Zagadnienie podległości sądowokarnej żołnierza zawodowego w stanie nieczynnym*, „Państwo i Prawo” 1999, nr 7, s. 65.

¹⁷ W. Marcinkowski, *Podległość sądowokarna żołnierza zawodowego w stanie nieczynnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2000, nr 3–4, s. 82–84.

¹⁸ Arch. t.j. DzU z 1997 r. nr 10, poz. 55 ze zm.

zawodowym. Zgodnie zaś z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2003 r.¹⁹ o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych żołnierze zawodowi, a więc także ci przeniesieni w stan nieczynny, są żołnierzami w czynnej służbie wojskowej, którzy podlegają jurysdykcji sądów wojskowych.

Sprawa żołnierza może być prowadzona przez prokuratora powszechnego jak również rozpoznawana przez sąd powszechny, gdy *tempore criminis* sprawca nie posiadał jeszcze przymiotu żołnierza (argument *a contrario* z art. 12 pkt 1 lit. a przepisów wprowadzających k.p.k., obecnie art. 647 § 1 pkt 1 lit. a k.p.k.) oraz w wyniku przekazania sprawy przez sąd wojskowy na podstawie art. 650 § 1 i 2 k.p.k.²⁰

Struktura sądów wojskowych, którą normuje ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. — Prawo o ustroju sądów wojskowych²¹, przedstawia się w ten sposób, że występują sądy garnizonowe i wojskowe sądy okręgowe. Sąd Najwyższy, a konkretnie jego Izba Wojskowa, nie należy do sądów wojskowych, a sprawuje jedynie nadzór orzeczniczy²². Na podstawie art. 652 k.p.k. zarówno wojskowy sąd garnizonowy i wojskowy sąd okręgowy, jak również Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa właściwe są do orzekania w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych. Sądy garnizonowe występują w Polsce w miejscowościach: Gdynia, Lublin, Olsztyn, Poznań, Szczecin, Warszawa, Wrocław²³. Wojskowe Sądy Okręgowe mają swoją siedzibę w Poznaniu i w Warszawie. Sądy wojskowe tworzy i znosi Minister Obrony Narodowej w drodze rozporządzenia wydawanego na podstawie ustawy — Prawo o ustroju sądów wojskowych. Nadzór administracyjno-organizacyjny nad sądownictwem wojskowym sprawuje Minister Sprawiedliwości.

O tym, przed którym spośród sądów wojskowych prowadzone będzie postępowanie karne w sprawach z zakresu podsądności tymże sądom, przesądza ich właściwość. Organy postępowania karnego prowadzą postępowanie karne w granicach swojej właściwości, poprzez którą rozumie się zakres spraw podlegających określonemu organowi²⁴.

¹⁹ Źródło: ustawa z dnia 11.09.2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych t.j. DzU z 2010 r. nr 90, poz. 593.

²⁰ K. Olszak, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego wobec żołnierza. Probacja niezupełnie klarowna*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2002, nr 1, s. 48.

²¹ T.j. DzU z 2007 r. nr 226, poz. 1676 ze zm.

²² Ż. Semprich, *Temida w siłach zbrojnych*, „Rzeczpospolita” 1997, nr 29.

²³ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie zniesienia niektórych wojskowych sądów garnizonowych oraz zmiany rozporządzenia w sprawie utworzenia sądów wojskowych oraz określenia ich siedzib i obszarów właściwości, DzU z dnia 4 marca 2010 r. nr 32, poz. 175.

²⁴ K. Marszał, *Badanie właściwości sądu w sprawach o przestępstwa, Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, Warszawa 2008, s. 241.

Właściwość sądu należy do przesłanek procesowych dodatnich, których istnienie warunkuje dopuszczalność prowadzenia postępowania karnego. Niewystępowanie takich przesłanek z reguły skutkuje zakazem wszczęcia i toczenia się postępowania karnego. Jednakże w tym przypadku przewidziana jest odmienna, szczególna regulacja, nakazująca badanie właściwości sądu i przekazanie sprawy sądowi właściwemu w razie stwierdzenia swojej niewłaściwości w formie zaskarżalnego postanowienia (art. 35 k.p.k.)²⁵.

Szczególny tego przypadek określony został w art. 39 k.p.k. — jeżeli sąd wojskowy przekaze sprawę sądowi powszechnemu lub nie przyjmie sprawy przekazanej mu przez sąd powszechny, sprawę rozpoznaje sąd powszechny. Przepis ten ma charakter ogólny i obowiązuje w stosunku do wszelkich spraw sądów wojskowego i powszechnego²⁶.

Kodeks postępowania karnego nie normuje tego zagadnienia w odniesieniu do organów postępowania przygotowawczego. Odpowiedzi na pytanie jak powinny postępować organy postępowania przygotowawczego w razie stwierdzenia przez nie swojej niewłaściwości, należy poszukiwać w przepisach ustrojowych regulujących ich funkcjonowanie.

Wymienia się właściwość funkcjonalną jako kompetencję do dokonywania czynności procesowych²⁷, a także właściwość rzeczową jako kompetencję do rozpoznania sprawy karnej oraz właściwość miejscową rozstrzygającą, który spośród organów właściwych rzeczowo władny jest prowadzić dane postępowanie.

W przypadku właściwości sądu występują regulacje określające kompetencję sądu do rozstrzygania spraw o przestępstwa w pierwszej instancji (właściwość rzeczowa), a także określające kompetencję pozwalającą na imienne oznaczenie sądu pierwszej instancji właściwego do rozpoznania konkretnej sprawy (właściwość miejscowa) oraz taką kompetencję, która odnosi się do poszczególnych grup czynności jakie podejmować ma oznaczony sąd (właściwość funkcjonalna)²⁸.

Wymienione wyżej przepisy posługują się oznaczeniem sądu jako organu procesowego, to jednak rozważyć należy zastosowanie wynikających z nich norm także do organów postępowania przygotowawczego. Zauważa się, że powszechnie stosuje się je w postępowaniu przygotowawczym o ile nie pozostają w sprzeczności z zasadami ustrojowymi działania np. prokuratury²⁹.

²⁵ K. Marszał, *op.cit.*, s. 244.

²⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 25 października 2002r., II AKO 598/02, OSA 2003, nr 2. s. 14.

²⁷ Z. Świda, *Właściwość i skład sądu. Wyłączenie sędziego (w:) Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 14, Warszawa 1998, s. 261.

²⁸ K. Marszał, *op.cit.*, s. 242.

²⁹ J. Bratoszewski (w:) J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom I, pod red. Z. Gostyńskiego, Warszawa 2003, s. 385.

Poza wymienionymi podstawowymi rodzajami właściwości, wyróżnia się także szczególne jej rodzaje, które przełamują kryteria charakteryzujące wymienione wyżej właściwości³⁰. Są to właściwość z delegacji (inaczej z przekazania) oraz właściwość z łączności spraw, mające swoje umocowanie w przepisach ustawy. Przepisy artykułów 33 i 34 Kodeksu postępowania karnego stanowią o właściwości z łączności spraw. Wprawdzie właściwość z łączności spraw ma ustawową podstawę to jednak nie nadaje się jej charakteru obligatoryjnego, twierdząc, że sąd decyduje o łącznym rozpoznaniu spraw i dopiero po podjęciu takiej decyzji jest zobowiązany stosować szczególne reguły określania sądu właściwego³¹. W innym miejscu zauważa się, że istnieje obowiązek łączenia spraw, który nie ma jednak charakteru bezwzględnego, ponieważ wyznaczony jest normą z art. 34 § 3 k.p.k. określającą przyczyny wyłączenia sprawy³².

Właściwość funkcjonalna sądów wojskowych skonstruowana została na takiej samej zasadzie jak właściwość sądów powszechnych. Właściwość wojskowego sądu okręgowego ma charakter pozytywny, a właściwość sądu wojskowego garnizonowego ma charakter negatywny, gdyż jest on właściwy w sprawach, które nie zostały przekazane do właściwości innych sądów.

Wojskowy sąd okręgowy jako sąd wyższego rzędu jest właściwy rzeczowo m.in. w sprawach o przestępstwa popełnione przez żołnierzy posiadających stopień majora i wyższy (art. 645 § 1 pkt 1 k.p.k.). S.M. Przyjemski opierając się na zasadzie wyrażonej w Kodeksie postępowania karnego z 1969 r. w związku z częściową recepcją jego norm do Kodeksu postępowania karnego z 1997 r. uważa, że zachowane zostały wszystkie jego zasady, w tym ta, że o właściwości sądu wojskowego przesądza zajmowane przez żołnierza stanowisko w dacie wszczęcia postępowania karnego (art. 570 d. k.p.k.)³³. H. Kmieciak wypowiadając się na ten temat wyraził odmienne zdanie uznając, że ze względu na to, że sprawy żołnierzy, którzy popełnili przestępstwo posiadając stopień wojskowy niższy od stopnia majora nie mieszczą się w wyjątku z art. 654 § 1 pkt 1 k.p.k., należą do wojskowego sądu garnizonowego bez względu na stopień wojskowy, który mają ci żołnierze później. Żołnierzom posiadającym w dacie orzekania co najmniej stopień majora ustawa gwarantuje jedynie

³⁰ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *op.cit.*, s. 165–167.

³¹ R. Koper, *Stosowanie instytucji skazania bez rozprawy w sprawach złożonych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2002, nr 4, s. 89.

³² J. Bratoszewski (w:) J. Bratoszewski i inni, *op.cit.*, s. 385.

³³ S.M. Przyjemski, *Głosa do postanowienia Izby Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1998 r.* — WO 23/98, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2000, nr 3–4, s. 163–164.

to, że ławnicy będący żołnierzami nie mogą mieć niższego stopnia, chyba, że jest to generał brygady bądź kontradmirał (art. 669 § 1 k.p.k.)³⁴.

Ponadto, wojskowy sąd okręgowy orzeka w pierwszej instancji w sprawach o przestępstwa podlegające w postępowaniu przed sądami powszechnymi właściwości sądu okręgowego oraz określone w art. 339 § 3 i art. 345 § 3 i 4 Kodeksu karnego, jak również popełnione przez żołnierzy i członków personelu cywilnego, o których mowa w art. 647 § 1 pkt 3 k.p.k., i inne na podstawie przepisów szczególnych (art. 654 § 1 pkt 2–4 k.p.k.).

W zakresie właściwości funkcjonalnej, w sprawie rozpoznania zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania czy postanowienie o umorzeniu postępowania, kryterium przesądzającym o kompetencji sądu wojskowego jest na podstawie art. 654 § 1 k.p.k. stopień wojskowy żołnierza, nawet wówczas, gdy nie przestawiono mu jeszcze zarzutów, a miałyby być przeciwko niemu prowadzone postępowanie, to jest wtedy gdy był faktycznym podejrzanym. Jeśli podczas zdarzenia faktycznego będącego przedmiotem postępowania taki żołnierz miał stopień majora albo wyższy, to sądem właściwym będzie wojskowy sąd okręgowy³⁵. Art. 654 § 2 k.p.k. stanowi *lex specialis* względem art. 250 § 2 k.p.k., co oznacza, że do zastosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym jest właściwy wojskowy sąd okręgowy³⁶.

Odmienne w stosunku do ogólnych zasad uregulowana jest właściwość miejscowa sądów wojskowych, gdyż w sprawach o przestępstwa wskazane w art. 647 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. orzeka sąd właściwy nie ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa, lecz ten sąd wojskowy, który obejmuje swoją właściwością jednostkę wojskową, w której żołnierz pełnił służbę lub pracownik był zatrudniony. Kryterium to będzie się konkretyzować z chwilą wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów art. 651 § 2 k.p.k. bądź z chwilą podjęcia innej tożsamej czynności skierowanej na ściganie konkretnej osoby (art. 646 k.p.k. w zw. z art. 308 § 2 i art. 646 k.p.k. w zw. z art. 325g § 2 k.p.k.)³⁷.

Zasady o właściwości łącznej mają odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądami wojskowymi z uwzględnieniem regulacji szcze-

³⁴ H. Kmieciak, *Głos w kwestii właściwości wojskowego sądu okręgowego ze względu na stopień wojskowy oskarżonego żołnierza (art. 654 § 1 pkt 1 k.p.k.)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2001, nr 1, s. 57–60.

³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 1999 r., WZ 40/99, OSNKW 1999, nr 11–12, s. 82 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 1999 r., WZ 35/99, OSNKW 1999, nr 11–12, s. 81.

³⁶ S. Steinborn, *Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2004 r.*, WZ 4/04, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 9, s. 161.

³⁷ D. Kala, *Tryby szczególne w kodeksie postępowania karnego w świetle poglądów prezentowanych w doktrynie i judykaturze*, Toruń 2005, s. 161.

gólnych³⁸. Jeżeli sprawca podlegający orzecznictwu sądów wojskowych popełni także przestępstwo podlegające orzecznictwu sądów powszechnych, a dobro wymiaru sprawiedliwości ze względu na ścisłe powiązanie takich przestępstw wymagać będzie prowadzenia jednego postępowania, będzie je prowadzić sąd wojskowy (art. 649 § 1 k.p.k.). Zasada ta ma również zastosowanie w postępowaniu przygotowawczym (art. 649 § 2 k.p.k.). Gdy jedno z zachowań składających się na czyn ciągły (art. 12 k.k.) popełnione zostało przez sprawcę przestępstwa w czasie pełnienia czynnej służby wojskowej, a drugie po zwolnieniu go z tej służby, właściwość sądu do rozpoznania sprawy ustala się na podstawie art. 649 § 1 k.p.k., co oznacza, że sprawę rozpoznaje sąd wojskowy, bowiem więź łącząca oba zachowania, decydując o jedności czynu, nie dopuszcza w ogóle możliwości ich oddzielnego rozpoznania³⁹.

Jeżeli w sprawie przeciwko dwóm lub więcej oskarżonym sąd wojskowy nie byłby właściwy do jej rozpoznania w całości ze względu na rodzaj jednego z czynów bądź osobę jednego z oskarżonych, a dobro wymiaru sprawiedliwości tego wymaga, sąd wojskowy może rozpoznać sprawę łącznie lub przekazać ją w tym celu sądowi powszechnemu (art. 650 § 1 k.p.k.). W toku postępowania przygotowawczego odpowiednie uprawnienia przysługują prokuratorowi wojskowemu (art. 650 § 2 k.p.k.). Przekazanie nie może nastąpić, jeżeli sprawa dotyczy przestępstwa z art. 647 § 1 pkt 1 lit. a lub c, lub pkt 2 pkt lit. a oraz art. 648 pkt 1 (art. 650 § 3 k.p.k.)⁴⁰.

Z normy art. 649 § 2 k.p.k. wywodzi się nakaz prawa przekazania w całości sprawy złożonej podmiotowo bądź przedmiotowo w gestię prokuratora wojskowego⁴¹. Na podstawie zaś przepisu art. 650 § 1 k.p.k. podnosi się, że sąd powszechny nie jest związany uprzednią decyzją prokuratora wojskowego o przekazaniu sprawy prokuratorowi powszechnemu i jest władny przekazać sprawę sądowi wojskowemu⁴².

Odmienne w stosunku do postępowania zwykłego uregulowana została właściwość z łączności spraw o charakterze przedmiotowym, bowiem art. 656 k.p.k. stanowi, że w sprawie dwu lub więcej oskarżonych, należącej do

³⁸ Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 133.

³⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2007 r., WZ 36/07, OSNKW 2008, nr 1, s. 8.

⁴⁰ Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, *op.cit.*, s. 133.

⁴¹ W. Marcinkowski, *Zakres spraw karnych należących do kompetencji sądów i prokuratur wojskowych (uwagi de lege ferenda)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2008, nr 1, s. 25.

⁴² R.A. Stefański, *Spory o właściwość między sądami karnymi*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 9, s. 16.

właściwości sądów wojskowych tego samego rzędu, orzeka sąd wojskowy właściwy dla oskarżonego o przestępstwo zagrożone karą najsurowszą. W razie niemożności ustalenia w ten sposób właściwości, sprawę rozpoznaje sąd wojskowy, na którego obszarze działania najpierw wszczęto postępowanie. Gdyby oskarżeni z różnych jednostek wojskowych objętych właściwością różnych sądów odpowiadali w tej samej sprawie, a zarzucane im przestępstwa zagrożone byłyby karą o tym samym stopniu surowości, sprawę rozpoznawał będzie sąd wojskowy, na którego obszarze działania najpierw zostało wszczęte postępowanie⁴³. Jeżeli jednak sprawa należy do właściwości sądów wojskowych różnego rzędu, rozpoznaje ją sąd wyższego rzędu. Uznaje się, że właściwość sądu wyższego rzędu jest oczywista i logiczna, i nie odbiega od regulacji mającej zastosowanie przed sądami powszechnymi⁴⁴.

Odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądami wojskowymi będą miały regulacje w zakresie przekazania sprawy, to jest z delegacji. Przy tej okazji Sąd Najwyższy stwierdził, że Sąd ten jest uprawniony do stwierdzenia swojej niewłaściwości w sprawie z wniosku sądu okręgowego o przekazanie sprawy na podstawie art. 36 k.p.k. i jest uprawniony do stwierdzenia właściwości sądu garnizonowego, w tym do zainicjowania postępowania w trybie art. 36 k.p.k.⁴⁵

Decyzję w kwestii właściwości podejmuje organ procesowy z urzędu lub na wniosek (art. 9 § 2 k.p.k.). Do warunków dopuszczalności inicjowania czynności organu na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. należy obok istnienia przepisu przewidującego czynność, którą organ może lub ma obowiązek podejmować z urzędu, gdy jednocześnie nie przewidziano prawa osób do wnoszenia o nią, wystąpienie z wnioskiem o dokonanie takiej czynności przez stronę lub inną osobę bezpośrednio zainteresowaną. Wniosek oparty na art. 9 § 2 k.p.k. będzie skuteczny, a tym samym merytorycznie rozpatrzony po warunkiem, że nie posiada braków formalnych, jeśli ma formę pisma procesowego i zostanie złożony z zachowaniem terminu, gdyby przewidziano termin dla dokonania danej czynności. Jeśli wniosek złożony w oparciu o art. 9 § 2 k.p.k. będzie dopuszczalny, spełni warunki formalne, i złoży go osoba uprawniona, powinien zostać rozpatrzony przez

⁴³ S.M. Przyjemski (w:) J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom III, pod red. Z. Gostyńskiego, Warszawa 2004, s. 982.

⁴⁴ D. Kala, *Tryby szczególne w kodeksie postępowania karnego w świetle poglądów prezentowanych w doktrynie i judykaturze*, Toruń 2005, s. 162.

⁴⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1998 r., WZ 23/98, OSNKW 1999, nr 3–4, s. 23.

organ procesowy⁴⁶. Rozpatrzenie go polegać będzie na wydaniu decyzji o jego nieuwzględnieniu, bądź uwzględnieniu, czyli rozstrzygnięciu zgodnym z wolą wnioskodawcy⁴⁷. Złożenie wniosku na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. nie jest wyłącznie impulsem do tego, aby organ zajął się daną kwestią z urzędu, lecz pociąga za sobą konieczność ustosunkowania się przez organ do żądania wnioskodawcy⁴⁸. Nieprzypadkowo wprowadzono przepis art. 9 § 2 k.p.k., z jego zaistnieniem wiążą się wymierne skutki.

Pomiędzy sądami wojskowymi dojsć może do sporów tożsamyh ze sporami jakie występują pomiędzy sądami powszechnymi. Ich rozstrzygnięciu służą takie same przepisy, to jest art. 38 k.p.k. w zw. z art. 646 k.p.k.

Nie może dojsć do sporu negatywnego pomiędzy sądem powszechnym a sądem wojskowym, gdyż przepisy k.p.k. przewidują wyłączną właściwość sądów powszechnych do rozpoznania spraw karnych nieprzyjętych lub przekazanych przez sąd wojskowy (art. 39 k.p.k.). Sąd powszechny nie jest uprawniony do wszczęcia sporu i jest zobowiązany do rozpoznania sprawy nawet wtedy, gdy decyzja sądu wojskowego była bezzasadna. Przekazanie sprawy sądowi powszechnemu przez sąd wojskowy jest dopuszczalne także w sprawach z łączności spraw, gdy ze względu na osobę czy rodzaj jednego z czynów, sąd ten nie jest właściwy do jej rozpoznania w całości (art. 650 § 1 k.p.k.). Pogląd o tym, że w sytuacji gdy prokurator wojskowy przekazał sprawę prokuratorowi powszechnemu, to później sąd powszechny nie jest uprawniony do przekazania sprawy sądowi wojskowemu, poddawany jest krytyce. Dopuszcza się możliwość wystąpienia sporu pozytywnego, kiedy to sąd powszechny występuje do sądu wojskowego o przekazanie mu sprawy, który powinien być rozstrzygnięty na podstawie art. 38 k.p.k.⁴⁹

⁴⁶ R. Kmicik, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2000 r., IV KZ 63/2000*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2001, nr 1, s. 30.

⁴⁷ D. Kaczorkiewicz, *Czynności podejmowane z urzędu przez organ prowadzący postępowanie karne a wnioski uprawnionych podmiotów*, „Prokurator” 2007, nr 3, s. 83–84.

⁴⁸ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarze Zakamycza*, Tom I. Komentarz do art. 1–424 k.p.k., Kraków 2003, s. 57.

⁴⁹ R.A. Stefański, *op.cit.*, s. 19–22.